

ДОДАТОК А

Указ Президента України

Про Стратегію захисту та інтеграції в українське суспільство ромської національної меншини на період до 2020 року

З метою створення належних умов для захисту та інтеграції в українське суспільство ромської національної меншини, забезпечення рівних можливостей для її участі у соціально-економічному та культурному житті держави **постановляю**:

1. Схвалити [Стратегію захисту та інтеграції в українське суспільство ромської національної меншини на період до 2020 року](#) (додається).
2. Кабінету Міністрів України затвердити у шестимісячний строк план заходів щодо реалізації Стратегії, схваленої цим Указом.
3. Цей Указ набирає чинності з дня його опублікування.

Президент України	В.ЯНУКОВИЧ
м. Київ 8 квітня 2013 року № 201/2013	

	СХВАЛЕНО Указом Президента України від 8 квітня 2013 року № 201/2013
--	--

СТРАТЕГІЯ

захисту та інтеграції в українське суспільство ромської національної меншини на період до 2020 року

1. Загальні положення

Рада Європи та Європейський Союз приділяють значну увагу питанням захисту прав і свобод національних меншин, зокрема інтеграції в суспільне життя ромської національної меншини.

На відміну від більшості національних меншин роми не мають власної державності. Ромська національна меншина є другою за чисельністю національною меншиною, яка зазнала геноциду під час Другої світової війни. Дискримінація ромів у деяких державах Європи спричинила послаблення їх інтегрованості та маргіналізацію. Все це призвело до того, що ромська національна меншина є найбільш соціально вразливою національною меншиною в Європі.

Інтеграція в українське суспільство ромської національної меншини на сьогодні є соціально значущим питанням.

За даними Всеукраїнського перепису 2001 року, 47,6 тис. осіб визначили свою належність до ромської національності.

На території України найбільш компактно роми проживають у Закарпатській (14 тис. осіб), Донецькій (4,1 тис. осіб), Дніпропетровській (4 тис. осіб), Одеській (4 тис. осіб), Харківській (2,3 тис. осіб) та Луганській (2,2 тис. осіб) областях.

Роми в Україні мають ті ж проблеми, що і представники цієї національної меншини в інших державах Європи, зокрема: низький освітній рівень, високий рівень безробіття,

незадовільний стан здоров'я, відсутність у більшості ромів документів, що посвідчують особу та підтверджують громадянство, свідоцтв про державну реєстрацію актів цивільного стану, низький рівень житлово-побутових умов, наявність фактів упередженого ставлення до ромів.

Правовою основою для розроблення і реалізації цієї Стратегії є [Конституція України](#), [Цивільний кодекс України](#), [Сімейний кодекс України](#), [Кодекс законів про працю України](#), [Закони України "Про національні меншини в Україні"](#), ["Про вибори народних депутатів України"](#), ["Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів"](#), ["Про місцеве самоврядування в Україні"](#), ["Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків"](#), ["Про засади державної мовної політики"](#), ["Про громадські об'єднання"](#), ["Про освіту"](#), ["Про культуру"](#), ["Про друковані засоби масової інформації \(пресу\) в Україні"](#), ["Про кінематографію"](#), ["Про свободу совісті та релігійні організації"](#), а також [Загальна декларація прав людини](#), [Міжнародний пакт про громадянські і політичні права](#), [Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права](#), [Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації](#), [Конвенція про дискримінацію в галузі праці і занять](#), [Конвенція про запобігання злочинів геноциду і покарання за нього](#), [Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод](#), [Європейська соціальна хартія \(переглянута\)](#), [Рамкова конвенція Ради Європи про захист національних меншин](#), [Європейська хартія регіональних мов або мов меншин](#), [Конвенція про права дитини](#).

2. Мета Стратегії

Метою Стратегії є визначення засад захисту та інтеграції в українське суспільство ромської національної меншини шляхом забезпечення рівних прав і можливостей для її участі в соціально-економічному та культурному житті держави, а також активізації співпраці з громадськими об'єднаннями ромів.

3. Принципи реалізації Стратегії

Реалізація Стратегії здійснюється з урахуванням таких принципів:

пріоритетність прав і свобод людини;

забезпечення прав національних меншин з урахуванням того, що політичні, громадянські, економічні, соціальні та культурні права є універсальними, неподільними, взаємозалежними та взаємопов'язаними;

рівність громадян перед законом;

додержання вимог законодавства у сфері міжнаціональних відносин та захисту прав національних меншин;

недискримінація та толерантність;

взаємодія органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування з громадськими об'єднаннями ромів під час вирішення питань, що стосуються інтеграції в українське суспільство ромської національної меншини;

дотримання зобов'язань за міжнародними договорами України у сфері захисту прав людини та національних меншин.

4. Завдання з реалізації Стратегії

Основними завданнями з реалізації Стратегії є:

1) щодо правового захисту ромів:

залучення в установленому порядку представників громадських об'єднань ромів до участі у вирішенні питань суспільного життя, зокрема до розроблення та обговорення відповідних проектів актів і рішень, що впливають на становище ромської національної меншини;

підвищення рівня правової обізнаності ромів;

здійснення заходів щодо запобігання дискримінації ромів;

сприяння в отриманні ромами, які на законних підставах перебувають на території України, документів, що посвідчують особу та підтверджують громадянство, свідоцтв про державну реєстрацію актів цивільного стану;

розвиток співробітництва з міжнародними організаціями з питань захисту ромів;

сприяння формуванню у суспільстві толерантного ставлення до ромів;

2) щодо соціального захисту і зайнятості ромів:

реалізація соціальної політики, спрямованої на забезпечення соціального захисту ромів, у тому числі сімей з дітьми, дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, дітей, які опинилися у складних життєвих обставинах, пенсіонерів і одиноких непрацездатних та бездомних осіб, а також сприяння ромам у пошуку роботи;

проведення серед ромів системної інформаційно-просвітницької роботи із запобігання насильству та жорсткому поводженню в сім'ї, недопущення використання найгірших форм дитячої праці;

здійснення заходів щодо унеможливлення проявів дискримінації під час працевлаштування ромів;

залучення ромів до суспільно-корисної праці;

забезпечення взаємодії працівників соціальної сфери та сфери зайнятості із громадськими об'єднаннями ромів;

3) щодо підвищення освітнього рівня ромів:

проведення громадськими об'єднаннями, педагогічними колективами навчальних закладів, посадовими особами місцевих органів виконавчої влади роз'яснювальної роботи серед ромів щодо важливості отримання дітьми дошкільної, загальної середньої, професійно-технічної та вищої освіти;

забезпечення взаємодії педагогічних колективів навчальних закладів та громадських об'єднань ромів;

здійснення заходів щодо зменшення кількості ромів, які не завершують навчання у загальноосвітніх навчальних закладах;

проведення профорієнтаційної роботи із стимулювання ромів до отримання професійно-технічної та вищої освіти;

4) щодо охорони здоров'я ромів:

поширення серед ромів інформації про систему охорони здоров'я та порядок звернення до закладів охорони здоров'я;

забезпечення інформування працівників закладів охорони здоров'я про традиції, культуру, житлово-побутові умови та звичаї ромів для врахування такої інформації при наданні ромам медичної допомоги;

приділення особливої уваги стану здоров'я ромських дітей;

проведення роботи із пропагування серед ромів здорового способу життя та поліпшення стану їх здоров'я;

5) щодо поліпшення житлово-побутових умов ромів:

здійснення заходів стосовно вдосконалення соціальної інфраструктури в місцях проживання ромів;

сприяння ромам у вирішенні відповідно до законодавства питань щодо забезпечення житлом, участі у програмах пільгового кредитування придбання та будівництва житла;

6) щодо задоволення культурних та інформаційних потреб ромів:

сприяння збереженню та розвитку культури і мистецтв ромів;

сприяння поширенню інформації про життя та культурну самобутність ромів у засобах масової інформації.

5. Фінансове забезпечення реалізації Стратегії

Реалізація Стратегії здійснюється за рахунок коштів державного та місцевого бюджетів, а також інших не заборонених законодавством джерел.

6. Очікувані результати

Реалізація Стратегії дасть змогу:

- створити умови для виконання рекомендацій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України;
- забезпечити інтеграцію в українське суспільство ромської національної меншини;
- запобігти дискримінації ромів;
- підвищити освітній рівень ромів;
- поліпшити стан здоров'я ромів;
- поліпшити житлово-побутові умови ромів;
- забезпечити сприяння зайнятості ромів;
- розв'язати проблеми, пов'язані з отриманням ромами документів, що посвідчують особу та підтверджують громадянство, свідоцтв про державну реєстрацію актів цивільного стану;
- забезпечити збереження та розвиток культурної самобутності ромів.

Глава Адміністрації Президента України	С.ЛЬОВОЧКІН
---	--------------------

ДОДАТОК Б

Декларація про права осіб, що належать до національних або етнічних, релігійних та мовних меншин

Прийнято резолюцією 47/135 Генеральної Асамблеї ООН від 18 грудня 1992 року

Генеральна Асамблея, знову підтверджуючи, що одною з основних цілей Організації Об'єднаних Націй, як проголошено в Статуті ([995_010](#)), є заохочення та розвиток поважання прав людини та основних свобод усіх, без розрізнення раси, статі, мови або релігії, знову підтверджуючи віру в основні права людини, гідність та цінність людської особистості, рівноправ'я чоловіків та жінок та рівність великих і малих націй, намагаючись сприяти реалізації принципів, що містять Статут, Загальна декларація прав людини ([995_015](#)), Конвенція про запобігання геноцидові та покарання за нього ([995_155](#)), Міжнародна конвенція про ліквідацію усіх форм расової дискримінації ([995_105](#)), Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права ([995_042](#)), Декларація про ліквідацію усіх форм нетерпимості та дискримінації на ґрунті релігій або переконань ([995_284](#)), Конвенція про права дитини ([995_021](#)), а також інші відповідні міжнародні документи, які було прийнято на всесвітньому чи регіональному рівні, і міжнародні документи, укладені між окремими державами-членами Організації Об'єднаних Націй, керуючись положеннями статті 27 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права ([995_043](#)), стосовно прав осіб, що належать до етнічних, релігійних та мовних меншин, вважаючи, що заохочення та захист прав осіб, що належать до національних або етнічних, релігійних та мовних меншин, сприяють політичній та соціальній стабільності держав, в яких вони проживають, підкреслюючи, що постійне заохочення та здійснення прав осіб, що належать до національних або етнічних, релігійних та мовних меншин, як невід'ємна частина розвитку суспільства взагалі і в демократичних рамках на ґрунті верховенства закону сприяло б зміцненню дружби та співпраці між народами та державами, вважаючи, що Організація Об'єднаних Націй покликана грати важливу роль у захисті меншин, беручи до уваги роботу, виконану на сьогодні в рамках Організації Об'єднаних Націй, зокрема Комісією з прав людини, Підкомісією із запобігання дискримінації та захисту меншин та органами, створеними на виконання Міжнародних пактів про права людини та інших відповідних міжнародних документів в галузі прав людини, на заохочення та захист прав осіб, що належать до національних або етнічних, релігійних та мовних меншин, враховуючи значну роботу, виконану міжурядовими та урядовими організаціями для захисту меншин, а також для заохочення та захисту прав осіб, що належать до національних або етнічних, релігійних та мовних меншин, визнаючи необхідність забезпечення ще ефективнішого втілення у життя міжнародних документів з прав людини стосовно прав осіб, що належать до національних чи етнічних, релігійних та мовних меншин, проголошує цю Декларацію про права осіб, що належать до національних чи етнічних, релігійних та мовних меншин:

Стаття 1

1. Держави захищають на їх відповідних територіях існування та самобутність національних чи етнічних, культурних, релігійних та мовних меншин та заохочують створення умов для розвитку тої самобутності.
2. Держави вживають належні законодавчі та інші кроки для досягнення цих цілей.

Стаття 2

1. Особи, що належать до національних чи етнічних, релігійних та мовних меншин (надалі називаються особами, що належать до меншин), мають право користуватися досягненнями

своєї культури, сповідувати свою релігію та відправляти релігійні обряди, а також користуватися своєю мовою у приватному житті та публічно, вільно та без втручання чи дискримінації у будь-якій формі.

2. Особи, що належать до меншин, мають право активної участі в культурному, релігійному, громадському, економічному та державному житті.

3. Особи, що належать до меншин, мають право активної участі у прийнятті на національному і, де це необхідно, регіональному рівні рішень, стосовно тої меншини, до якої вони належать, або тих регіонів, у яких вони проживають, в порядку, що не суперечить національному законодавству.

4. Особи, що належать до меншин, мають право створювати свої власні асоціації та забезпечувати їх функціонування та підтримувати без будь-якої дискримінації вільні та мирні контакти з іншими членами своєї групи та з особами, що належать до інших меншин, а також контакти через кордони з громадянами інших держав, з якими вони зв'язані національними, етнічними, релігійними або мовними зв'язками.

Стаття 3

1. Особи, що належать до меншин, можуть здійснювати свої права, в тому числі права, викладені у цій Декларації, як індивідуально, так і спільно з іншими членами своєї групи без будь-якої дискримінації.

2. Використання або невикористання прав, викладених у цій Декларації, не призводить до яких би там не було негативних наслідків для становища будь-якої особи, що належить до меншини.

Стаття 4

1. Держави вживають при необхідності заходів для забезпечення того, щоб особи, що належать до меншин, могли повною мірою та ефективно здійснювати свої права людини та основні свободи без будь-якої дискримінації і на підставі повної рівності перед законом.

2. Держави вживають заходів для створення сприятливих умов, які дозволять особам, що належать до меншин, виражати свої особливості та розвивати свою культуру, мову, релігію, традиції та звичаї за винятком тих випадків, коли конкретна діяльність здійснюється з порушенням національного законодавства та суперечить міжнародним нормам.

3. Держави вживають відповідних заходів на те, щоб там, де це здійснимо, особи, що належать до меншин, мали належні можливості для вивчення своєї рідної мови або навчання своїй рідній мові. 4. Держави при необхідності вживають заходів у галузі освіти з метою стимулювання вивчення історії, традицій, мови і культури меншин, що проживають на їхній території. Особи, що належать до меншин, повинні мати належні можливості для отримання знань, необхідних для життя у суспільстві (взагалі) і в цілому.

5. Держави розглядають питання про вжиття належних заходів для того, щоб особи, що належать до меншин, могли повною мірою брати участь у забезпеченні економічного прогресу та розвитку своєї країни.

Стаття 5

1. Національна політика та програми плануються та здійснюються за належного врахування законних інтересів осіб, що належать до меншин.

2. Програми співпраці та допомоги між державами плануються та здійснюються за належного врахування законних інтересів осіб, що належать до меншин.

Стаття 6

Державам слід співпрацювати у питаннях, що стосуються осіб, що належать до меншин, в тому числі в обміні інформацією та досвідом, з метою розвитку взаєморозуміння та довіри.

Стаття 7

Державам слід співпрацювати з метою заохочення поважання прав, викладених у цій Декларації.

Стаття 8

1. Ніщо у цій Декларації не заважає виконанню державами їхніх міжнародних зобов'язань стосовно осіб, що належать до меншин. Зокрема, державам слід сумлінно виконувати обов'язки та зобов'язання, які вони прийняли на себе у відповідності з міжнародними договорами та угодами, учасниками яких вони є.
2. Здійснення прав, викладених у цій Декларації, не завдає шкоди здійсненню усіма особами загально визнаних прав людини та основних свобод.
3. Заходи, яких вживають держави з метою забезпечення ефективного здійснення прав, викладених у цій Декларації, не вважаються *prima facie* суперечними з принципами рівності, що закріплені у Загальній декларації прав людини.
4. Ніщо у цій Декларації не може бути витлумачено як таке, що допускає будь-яку діяльність націй, включаючи принципи поважання суверенної рівності, територіальної цілісності та політичної незалежності держав.

Стаття 9

Спеціалізовані установи Організації Об'єднаних Націй та інші організації сприяють повному здійсненню прав та принципів, викладених у цій Декларації, в рамках їхніх відповідних сфер компетенцій.

ДОДАТОК В

Рамкова конвенція про захист національних меншин

Страсбург, 1 лютого 1995 року

(*Рамкову конвенцію ратифіковано Законом
N 703/97-ВР ([703/97-ВР](#)) від 09.12.97*)

Дата підписання: 01.02.1995
Дата підписання від імені України: 15.09.1995
Дата ратифікації для України: 09.12.1997
Дата набрання чинності для України: 01.05.1998

Офіційний переклад

Держави – члени Ради Європи та інші держави, які підписали цю Рамкову конвенцію, враховуючи, що метою Ради Європи є досягнення більшого єднання між її членами для збереження та втілення в життя ідеалів і принципів, які є їхнім спільним надбанням, вважаючи, що одним із засобів досягнення цієї мети є збереження та подальше здійснення прав і основних свобод людини, бажаючи вжити заходів на розвиток Декларації глав держав та урядів держав – членів Ради Європи, ухваленої у Відні 9 жовтня 1993 року, сповнені рішучості захищати національні меншини, які проживають в межах їхніх територій, вважаючи, що бурхливі події, яких зазнала європейська історія, підтверджують, що захист національних меншин є суттєво важливим для забезпечення стабільності, демократії та миру на цьому континенті, вважаючи, що плюралістичне та справді демократичне суспільство має не тільки поважати етнічну, культурну, мовну та релігійну самотність кожної особи, яка належить до національної меншини, а й створювати відповідні умови для виявлення, збереження та розвитку цієї самотності, вважаючи, що створення клімату терпимості та діалогу є необхідним для того, щоб культурне розмаїття стало джерелом та чинником не розколу, а збагачення кожного суспільства, вважаючи, що існування терпимої та процвітаючої Європи не тільки залежить від співпраці між державами, але й вимагає транскордонного співробітництва між місцевими та регіональними властями, яке не зашкоджує устрою та територіальній цілісності кожної держави, вважаючи на Конвенцію про захист прав і основоположних свобод людини та протоколи до неї ([995_004](#)), вважаючи на зобов'язання стосовно захисту національних меншин, що викладені в конвенціях та деклараціях Організації Об'єднаних Націй та в документах Наради з безпеки та співробітництва в Європі, зокрема у Копенгагенському документі від 29 червня 1990 року ([994_082](#)), сповнені рішучості визначити принципи, які мають поважатися, та зобов'язання, що з них випливають, з метою забезпечення у державах-членах та інших державах, які можуть стати учасниками цього документа, ефективного захисту національних меншин та прав і

свобод осіб, що належать до цих меншин, в рамках закону, поважаючи територіальну цілісність та національний суверенітет держав, сповнені рішучості здійснювати принципи, визначені в цій Рамковій конвенції, за допомогою національного законодавства та відповідної державної політики, погодилися про таке:

Розділ I

Стаття 1

Захист національних меншин та прав і свобод осіб, які належать до цих меншин, є невід'ємною частиною міжнародного захисту прав людини і як такий є одним з напрямків міжнародного співробітництва.

Стаття 2

Положення цієї Рамкової конвенції застосовуються сумлінно, в дусі взаєморозуміння, терпимості та згідно з принципами добросусідства, дружніх відносин та співробітництва між державами.

Стаття 3

1. Кожна особа, яка належить до національної меншини, має право вільно вирішувати, вважатися їй, чи не вважатися такою, і таке рішення або здійснення прав у зв'язку з ним не повинно зашкоджувати такій особі.

2. Особи, які належать до національних меншин, можуть здійснювати права і свободи, що випливають з принципів, проголошених в цій Рамковій конвенції, одноосібно та разом з іншими.

Розділ II

Стаття 4

1. Сторони зобов'язуються гарантувати особам, які належать до національних меншин, право рівності перед законом та право на рівний правовий захист. У цьому зв'язку будь-яка дискримінація на підставі приналежності до національної меншини забороняється.

2. Сторони зобов'язуються вжити, у разі необхідності, належних заходів з метою досягнення у всіх сферах економічного, соціального, політичного та культурного життя повної та справжньої рівності між особами, які належать до національної меншини, та особами, які належать до більшості населення. У цьому зв'язку, вони належним чином враховують конкретне становище осіб, які належать до національних меншин.

3. Заходи, вжиті відповідно до пункту 2, не розглядаються як акт дискримінації.

Стаття 5

1. Сторони зобов'язуються створити необхідні умови для того, щоб особи, які належать до національних меншин, мали можливість зберігати та розвивати свою культуру, зберігати основні елементи своєї самобутності, зокрема релігію, мову, традиції та культурну спадщину.

2. Без шкоди для заходів, що вживаються згідно з їх загальною політикою інтеграції, Сторони утримуються від політики та практики асиміляції осіб, які належать до національних меншин, проти їхньої волі і захищають цих осіб від будь-яких дій, спрямованих на таку асиміляцію.

Стаття 6

1. Сторони заохочують атмосферу терпимості та міжкультурного діалогу і вживають ефективних заходів для поглиблення взаємної поваги, взаєморозуміння та співробітництва між усіма особами, що проживають в межах їхньої території, незалежно від їхньої етнічної, культурної, мовної або релігійної самобутності, зокрема в галузях освіти, культури та засобів масової інформації.

2. Сторони зобов'язуються вживати належних заходів для захисту осіб, які можуть стати об'єктами погроз або актів дискримінації, ворожого ставлення чи насильства на підставі їхньої етнічної, культурної, мовної або релігійної самобутності.

Стаття 7

Сторони забезпечують поважання прав кожної особи, яка належить до національної меншини, на свободу мирних зборів, свободу асоціації, свободу виявлення поглядів і свободу думки, совісті та релігії.

Стаття 8

Сторони зобов'язуються визнати за кожною особою, яка належить до національної меншини, право сповідувати свою релігію або переконання і створювати релігійні установи, організації та асоціації.

Стаття 9

1. Сторони зобов'язуються визнати, що право на свободу виявлення поглядів кожної особи, яка належить до національної меншини, включає свободу дотримуватися своїх поглядів та одержувати і поширювати інформацію та ідеї мовою своєї національної меншини без втручання держави і незалежно від кордонів. Сторони забезпечують, в рамках своїх правових систем, щоб особи, які належать до національної меншини, не дискримінувалися у їхньому доступі до засобів масової інформації.

2. Пункт 1 не перешкоджає Сторонам вимагати ліцензування, без дискримінації та на основі об'єктивних критеріїв, радіо-, теле- або кінопідприємств.

3. Сторони не перешкоджають особам, які належать до національної меншини, створювати та використовувати друковані засоби масової інформації. У рамках законодавства, що регулює радіо та телебачення, вони, по можливості, забезпечують особам, які належать до національної меншини, враховуючи положення пункту 1, можливість створення та використання своїх власних засобів масової інформації.

4. У рамках своїх правових систем, Сторони вживають належних заходів для полегшення доступу осіб, які належать до національної меншини, до засобів масової інформації з метою сприяння поглибленню терпимості та розвитку культурного плюралізму.

Стаття 10

1. Сторони зобов'язуються визнавати за кожною особою, яка належить до національної меншини, право на вільне і безперешкодне використання мови своєї меншини, приватно та публічно, в усній і письмовій формі.

2. У місцевостях, де традиційно проживають особи, які належать до національних меншин, або де вони складають значну частину населення, на прохання таких осіб і якщо таке прохання відповідає реальним потребам, Сторони намагаються забезпечити, по можливості, умови, які дозволяють використовувати мову відповідної меншини у спілкуванні цих осіб між собою та з адміністративними властями.

3. Сторони зобов'язуються гарантувати кожній особі, яка належить до національної меншини, право бути негайно поінформованою зрозумілою для неї мовою про підстави її арешту, про характер та причини будь-якого обвинувачення проти неї та право захищати себе цією мовою, у разі необхідності, з використанням безкоштовних послуг перекладача.

Стаття 11

1. Сторони зобов'язуються визнавати за кожною особою, яка належить до національної меншини, право використовувати своє прізвище (по батькові) та ім'я мовою меншини, а також право на їхнє офіційне визнання, відповідно до умов, передбачених у їхніх правових системах.

2. Сторони зобов'язуються визнавати за кожною особою, яка належить до національної меншини, право публічно виставляти вивіски, написи та іншу інформацію приватного характеру мовою її національної меншини.

3. В місцевостях, де традиційно проживають особи, які належать до національної меншини, або де вони складають значну частину населення, Сторони намагаються, в рамках своїх правових систем, у тому числі, у разі необхідності, угод з іншими державами, і враховуючи їхнє конкретне становище, використовувати традиційні місцеві назви, назви вулиць та інші топографічні покажчики, призначені для загального користування, також і мовою відповідної меншини, якщо у цьому є достатня необхідність.

Стаття 12

1. Сторони, у разі необхідності, вживають заходів у галузях освіти та наукових досліджень з метою сприяння вивченню культури, історії, мови та релігії своїх національних меншин та більшості населення.

2. У цьому зв'язку, Сторони, між іншим, забезпечують належні можливості для підготовки вчителів і доступу до учбових посібників та сприяють контактам між учнями та вчителями, які належать до різних громад.

3. Сторони зобов'язуються створити особам, які належать до національних меншин, рівні можливості для доступу до освіти всіх рівнів.

Стаття 13

1. В рамках своїх освітніх систем, Сторони визнають за особами, які належать до національних меншин, право створювати свої власні приватні освітні та учбові заклади і керувати ними.

2. Здійснення цього права не накладає жодних фінансових зобов'язань на Сторони.

Стаття 14

1. Сторони зобов'язуються визнати за кожною особою, яка належить до національної меншини, право вивчати мову своєї меншини.

2. У місцевостях, де традиційно проживають особи, які належать до національних меншин, або де вони складають значну частину населення, у разі достатньої необхідності, Сторони намагаються забезпечити, по можливості та в рамках своїх освітніх систем, особам, які належать до цих меншин, належні умови для викладання мови відповідної меншини або для навчання цією мовою.

3. Пункт 2 цієї статті застосовується без шкоди для вивчення офіційної мови або викладання цією мовою.

Стаття 15

Сторони створюють необхідні умови для ефективної участі осіб, які належать до національних меншин, у культурному, соціальному та економічному житті та у державних справах, зокрема тих, які їх стосуються.

Стаття 16

Сторони утримуються від вжиття заходів, які змінюють пропорційний склад населення в місцевостях, де проживають особи, які належать до національних меншин, і які спрямовані на обмеження прав і свобод, що випливають з принципів, проголошених у цій Рамковій конвенції.

Стаття 17

1. Сторони зобов'язуються не перешкоджати здійсненню права осіб, які належать до національних меншин, встановлювати та підтримувати вільні та мирні транскордонні контакти з особами, які на законних засадах перебувають в інших державах, зокрема з тими особами, з якими їх об'єднують спільні етнічні, культурні, мовні або релігійні ознаки чи спільна культурна спадщина.

2. Сторони зобов'язуються не перешкоджати здійсненню права осіб, які належать до національних меншин, брати участь у діяльності неурядових організацій, як на національному, так і на міжнародному рівнях.

Стаття 18

1. Сторони намагаються укласти, у разі необхідності, двосторонні та багатосторонні угоди з іншими державами, зокрема сусідніми, з метою забезпечення захисту осіб, які належать до відповідних національних меншин.

2. У разі необхідності Сторони вживають заходів для заохочення транскордонного співробітництва.

Стаття 19

Сторони зобов'язуються поважати та здійснювати принципи, проголошені у цій Рамковій конвенції, вдаючись, у разі необхідності, тільки до таких обмежень чи відступів від зобов'язань, які передбачені міжнародними правовими документами, зокрема Конвенцією про захист прав і основоположних свобод людини ([995_004](#)), і які

можуть застосовуватися до прав і свобод, що впливають з вищезазначених принципів.

Розділ III

Стаття 20

Здійснюючи права і свободи, які впливають із принципів, проголошених у цій Рамковій конвенції, будь-яка особа, що належить до національної меншини, поважає національне законодавство та права інших осіб, зокрема тих, що складають більшість населення або належать до інших національних меншин.

Стаття 21

Ніщо у цій Рамковій конвенції не може тлумачитись як таке, що передбачає будь-яке право займатися будь-якою діяльністю або здійснювати будь-які дії, що суперечать основним принципам міжнародного права, і зокрема принципам суверенної рівності, територіальної цілісності та політичної незалежності держав.

Стаття 22

Ніщо у цій Рамковій конвенції не може тлумачитись як таке, що обмежує або порушує будь-які права і основні свободи людини, які можуть гарантуватися законами будь-якої Договірної Сторони або будь-якою іншою угодою, в якій вона бере участь.

Стаття 23

Права і свободи, які впливають із принципів, проголошених у цій Рамковій конвенції, оскільки вони є предметом відповідних положень Конвенції про захист прав і основоположних свобод людини або протоколів ([995_004](#)) до неї, вважаються такими, що відповідають останнім положенням.

Розділ IV

Стаття 24

1. Комітет міністрів Ради Європи здійснює нагляд за виконанням Договірними Сторонами цієї Рамкової конвенції. 2. Сторони, які не є членами Ради Європи, беруть участь у механізмі імплементації згідно з процедурою, яка буде встановлена.

Стаття 25

1. Впродовж одного року після набрання цією Рамковою конвенцією чинності для Договірної Сторони, остання надсилає Генеральному секретарю Ради Європи повну інформацію про законодавчі та інші заходи, вжиті для здійснення принципів, проголошених у цій Рамковій конвенції.

2. В подальшому кожна Сторона надсилає Генеральному секретарю на періодичній основі та на прохання Комітету міністрів будь-яку додаткову інформацію про виконання цієї Рамкової конвенції.

3. Інформацію, подану згідно з цією статтею, Генеральний секретар надсилає Комітету міністрів.

Стаття 26

1. У визначенні адекватності заходів, вжитих Сторонами для здійснення принципів, проголошених у цій Рамковій конвенції, Комітету міністрів надає допомогу консультативний комітет, члени якого мають визнаний авторитет у галузі захисту національних меншин.

2. Склад цього консультативного комітету і порядок його роботи визначаються Комітетом міністрів впродовж одного року після набрання чинності цією Рамковою конвенцією.

Розділ V

Стаття 27

Ця Рамкова конвенція відкрита для підписання державами – членами Ради Європи. До дати набрання чинності Конвенція відкрита також для підписання будь-якою іншою державою, якій Комітет міністрів запропонував її підписати. Вона підлягає ратифікації, прийняттю або затвердженню. Ратифікаційні грамоти або документи про прийняття чи затвердження здаються на зберігання Генеральному секретарю Ради Європи.

Стаття 28

1. Ця Рамкова конвенція набирає чинності в перший день місяця, що настає після закінчення тримісячного періоду від дати, на яку дванадцять держав – членів Ради Європи висловили свою згоду на обов'язковість для них Конвенції відповідно до положень статті 27.

2. Стосовно будь-якої держави-члена, яка висловлюватиме свою згоду на обов'язковість для неї Конвенції, ця Рамкова конвенція набирає чинності в перший день місяця, що настає після закінчення тримісячного періоду від дати здачі на зберігання ратифікаційної грамоти або документа про прийняття чи затвердження.

Стаття 29

1. Після набрання цією Рамковою конвенцією чинності та після консультацій з Договірними Державами, Комітет міністрів Ради Європи, у рішенні, що приймається більшістю голосів, передбаченою у статті 20d Статуту Ради Європи ([994_001](#)), може запропонувати приєднатися до Конвенції будь-якій державі, яка не є членом Ради Європи і якій було запропоновано підписати Конвенцію відповідно до положень статті 27, але яка цього ще не зробила, а також будь-якій іншій державі, що не є членом Ради.

2. Стосовно будь-якої держави, що приєдналася до Конвенції, ця Рамкова конвенція набирає чинності в перший день місяця, що настає після закінчення тримісячного періоду від дати здачі на зберігання документа про приєднання Генеральному секретарю Ради Європи.

Стаття 30

1. Будь-яка держава під час підписання або здачі на зберігання своєї ратифікаційної грамоти або свого документа про прийняття, затвердження чи приєднання може

визначити територію (території), за міжнародні відносини якої вона несе відповідальність і до якої застосовуватиметься ця Рамкова конвенція.

2. Будь-яка Держава може в будь-який інший час після цього заявою на ім'я Генерального секретаря Ради Європи поширити дію цієї Рамкової конвенції на будь-яку іншу територію, визначену в цій заяві. Щодо такої території Рамкова конвенція набирає чинності в перший день місяця, що настає після закінчення тримісячного періоду від дати отримання такої заяви Генеральним секретарем.

3. Будь-яка заява, зроблена відповідно до двох попередніх пунктів, може стосовно будь-якої території, визначеної в цій заяві, бути відкликана шляхом подання відповідного повідомлення на ім'я Генерального секретаря. Відкликання набирає чинності в перший день місяця, що настає після закінчення тримісячного періоду від дати отримання такого повідомлення Генеральним секретарем.

Стаття 31

1. Будь-яка Сторона може в будь-який час денонсувати цю Рамкову конвенцію шляхом подання відповідного повідомлення на ім'я Генерального секретаря Ради Європи.

2. Така денонсація набирає чинності в перший день місяця, що настає після закінчення шестимісячного періоду від дати отримання такого повідомлення Генеральним секретарем.

Стаття 32

Генеральний секретар Ради Європи повідомляє держави – члени Ради, інші держави, які підписали цю Рамкову конвенцію, та будь-яку державу, яка приєдналася до неї, про:

- a) будь-яке підписання;
- b) здачу на зберігання будь-якої ратифікаційної грамоти або будь-якого документа про прийняття, затвердження чи приєднання;
- c) будь-яку дату набрання чинності цією Рамковою конвенцією відповідно до статей 28, 29 та 30;
- d) будь-яку іншу дію, будь-яке повідомлення або сповіщення, які стосуються цієї Рамкової конвенції.

На посвідчення чого нижчепідписані, належним чином на те уповноважені представники підписали цю Рамкову конвенцію.

Вчинено у Страсбурзі першого дня лютого місяця 1995 року англійською та французькою мовами, причому обидва тексти є однаково автентичними, в одному примірнику, який зберігатиметься в архіві Ради Європи. Генеральний секретар Ради Європи надсилає засвідчені копії цієї Конвенції кожній державі – члену Ради Європи і будь-якій державі, якій було запропоновано підписати цю Рамкову конвенцію або приєднатися до неї.